

die zijn eigen doel uit het oog verloren heeft en die zich niet meer bewust is van de grootheid en de noodwendigheden van onzen tijd: onvermijdelijk resultaat van de aanmoediging door politiek en critiek gegund aan tal van middelmatigheden.

Wat het buitenland betreft vallen twee tendenties op te merken, lijnrecht en brutaal tartend tegen over elkaar gesteld.

De paviljoens der dictatoriaal geregeerde staten zijn als doordrenkt van regionalisme, waarbij de scheppende geest ondergeschikt gemaakt is aan een laaggestemde en ten opzichte der historie enge politiek; immers vage droomen en exaltaties, die niet met de voeten in de realiteit staan, voldoen niet langer. Hun vertolking zou leugenachtig zijn. En de paviljoens der democratische staten, waarin gestreefd is naar een savant meesterschap en een hachelijk evenwicht, waarin de vroeger overheerschende hartstochten terugwijken of verdwijnen door de kracht van liefde voor de schoone en vrije artistieke poging? Zij duiden op de verbreding der individuele levens onder den drang, bij den dag groeiend, der collectieve eischen.

De strenge mathematische methoden waaruit de ontzaglijke materiele vooruitgang is voortgekomen, en de bewonderenswaardige mechanische scheppingen van onzen tijd dringen zich onoverwinnelijk naar voren. Vooral de architecten uit het noorden verlangen te construeeren met soliede realiteiten. Zij willen dat de kunst in de eerste plaats de deugd der logische samenstelling bezitte, waardoor hun constructieve macht zich bevestigt. Zij definieeren, om ze vervolgens uit te drukken, de strenge wetten en eischen van de gedachte, haar stabiliteit te midden van het vluchtig werkelijke, dat zij moet organiseren, haar duurzaamheid onder het grensloos vervloeien der uiterlijkheden. De zaak is, dat, te midden van de onophoudelijke veranderingen van het leven, de snelle opéénvolging der levensvormen die zij uitvindt, niets meer stabiel en definitief schijnt dan de gedachte zelve met de gestrengheid van haar wetten en de zekerheid harer overwinningen. Het is de taak der bouwers de nieuwe vormen te fixeeren. De kunst geve uitdrukking aan de innerlijke waarheid van een periode, aan haar eigenlijken zin, haar diepe ziel en haar verborgen eenheid.

Een laatste opmerking geldt het paviljoen van Nederland. 't Is treurig, maar de slechtste architectuur is juist die welke men scheidt denkende aan de kunst en speciaal die welke men samenstelt als een bouquet. De goede is als een boom, een levend organisme; een bouquet is geen organisme. „In ieder product, hetzij van natuur of kunst, is de schoonheid gevolg”, zeide mij een vriend. En ik geloof het ook. In den geest van het nederlandsche paviljoen is een evolutie zichtbaar in de richting van een hoogere rationaliteit, al naar mate de realiteit zich sterker organiseert. Men gevoelt dat de bouwer zich los